

SCALA PARADISI

АКАДЕМИКУ ДИМИТРИЈУ БОГДАНОВИЋУ
У СПОМЕН

СЛОВЕНСКИ И СРПСКИ СРЕДЊИ ВЕК
Књига 1

ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SERBICA

SECTIO GLOTTOLOGICA ET LITTERARIA

COLLEGIUM PALAEOSLAVICUM

SLAVICA ET SERBICA MEDIAEVALIA

Volumen I

SCALA PARADISI

SCRIPTA IN MEMORIAM
DEMETRII BOGDANOVIĆ VIRI ACADEMICI
1986–2016

Acceptum in Sectionis glottologicae et litterariae conventu vi, die xxvi mensis Junii, anno mmxviii, auctoribus Jasmina Grković-Major, Academiae socia ordinaria et Anatolij Arkadjevič Turilov, Academiae socio extraneo

Redactores

Anatolij Arkadjevič Turilov, Academiae socius extraneus, Tatjana Subotin-Golubović, univ. profestrix, Irena Špadijer, univ. profestrix, Nataša Dragin, univ. profestrix, mag. Dušica Grbić et Katarina Mano-Zisi

B E L G R A D I
M M X V I I I

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

СТАРОСЛОВЕНСКИ ОДБОР
СЛОВЕНСКИ И СРПСКИ СРЕДЊИ ВЕК
Књига 1

SCALA PARADISI

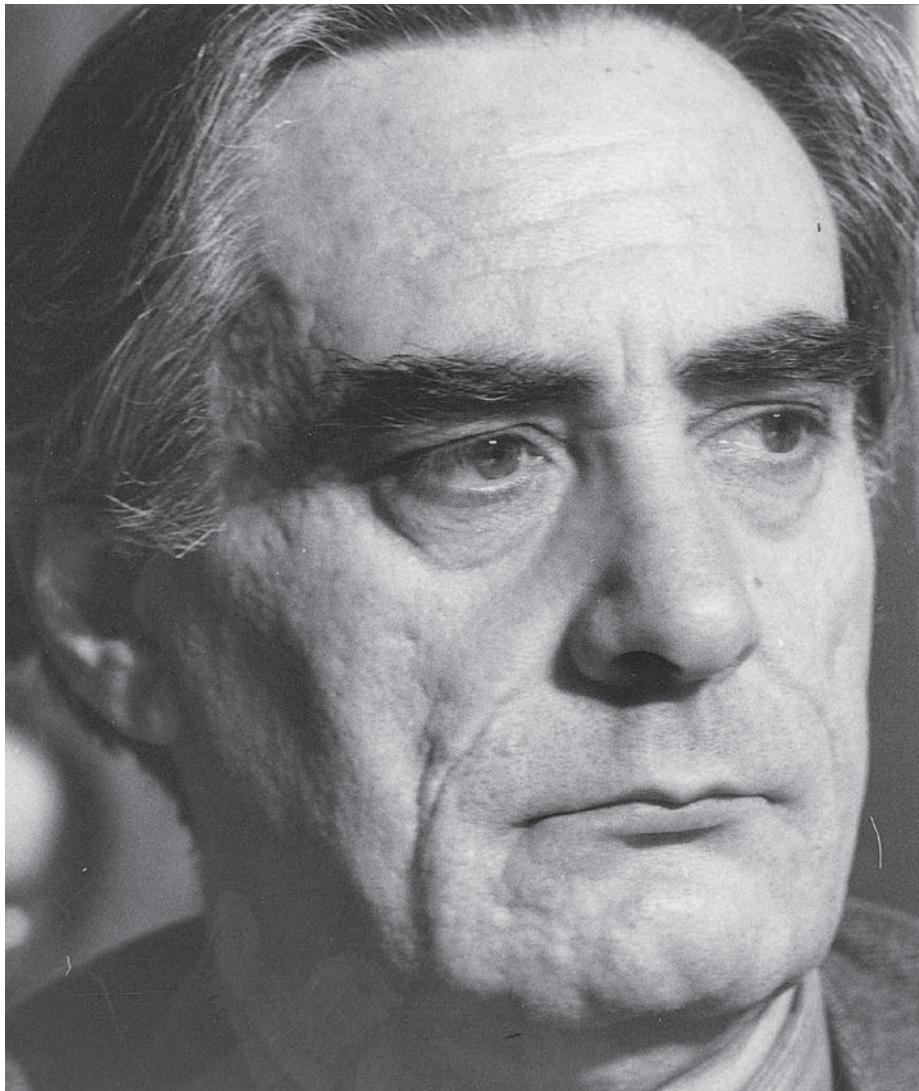
АКАДЕМИКУ ДИМИТРИЈУ БОГДАНОВИЋУ
у спомен
1986–2016

Примљено на VI скупу Одељења језика и књижевности, од 26. јуна
2018. године, на основу реферата академика Јасмине Грковић-Мејџор
и иностраног члана Анатолија Аркадјевича Турилова

Уредници

Анатолиј Аркадјевич Турилов, инострани члан САНУ, проф. др Татјана
Суботин-Голубовић, проф. др Ирена Шпадијер, проф. др Наташа Драгин,
мр Душица Грбић и Катарина Мано-Зиси

БЕОГРАД
2018

дм. борзенок

Димитрије Богдановић (из породичне архиве)

УВОДНА РЕЧ

Академик Димитрије Богдановић (1930–1986), по образовању теолог и правник, оставил је својим делом блистави траг у српској медијевистици. Био је свестрани проучавалац српске средњовековне духовне културе и књижевности, као и српског рукописног наслеђа у целини, сагледавајући их из различитих углова и тиме утирући пут у многим областима истраживања. Као начелник Археографског одељења Народне библиотеке Србије и професор на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду несебично је преносио знање млађим генерацијама, образујући многе нараштаје научних посленика.

У научном раду значајну пажњу посветио је византијским темељима српске средњовековне културе и рецепцији византијске књижевности. Једна од омиљених тема била му је Лествица светог Јована Лествичника. Објавио је њен превод, као и монографију *Јован Лествичник у византијској и стварој српској књижевности*, засновану на докторској дисертацији. У жељи да корене српске духовности приближи савременицима писао је у више наврата о исихазму, посебно о неоплатонизму у исихастичкој књижевности код Срба, о социјалној теологији Јована Златоустог, о Светим оцима и учитељима цркве, рецепцији византијског богословља у Србији XIV и XV века, о књижевности као чиниоцу интеграције византијско-словенског Балкана, о византијском књижевном канону у српским службама средњега века. Редиговао је превод *Поетике рановизантијске књижевности* Сергеја С. Аверинцева, обогативши књигу врсним предговором *На йутјевима шеоријској проучавања рановизантијске књижевности*. У низу прилога посвећених појединим питањима средњовековне књижевности у Срба издвајамо студију *Развој жанрова у српској књижевности XIII века*, као и више од стотину одредница у *Речнику књижевних термина*. Средњовековној култури приступао је као целини, заснованој на јединственом погледу на свет, те је писао и о односу књижевности и ликовне уметности. „Закон лепоте као свеопшта норма људског постојања захтевао је да буде исказан и у стварању писаном речју“, изрекао је једном приликом. Своја књижевнотеоријска и историјскокњижевна проучавања крунисао је поглављима у вишетомној *Историји српској народа и књигом Стара српска књижевност*.

Хвале је вредна и његова посвећеност приређивању, критичком издавању и превођењу старих споменика. Учествовао је у припреми прва два тома издања *Законика цара Стефана Душана*, у којима је објављено шест преписа овога текста, објавио Софијску службу свештам Сави, Ка-рејски штицик свештам Саве, Срђак. Службе, канони, акашисти, I–IV (у сарадњи са Ђорђем Трифуновићем), Теодосијево Житије Пејира Коришкој, Житије Ђорђа Крајловца, Епископије кир-Силуанове, те Мајичин апостол. Саставио је и данас у издавању споменика незаобилазни текст *Правила за критичка издања стварних српских писаца*. Био је и један од покретача едиције *Стара српска књижевност*, чији је циљ био да дела средњег века кроз преводе приближи савременом читаоцу. Са својим учитељем Владимиrom A. Мошином приредио је критичко издање Вуковог превода *Новој завјета* у оквиру *Сабраних дела Вука Караџића*.

Пажњу је посвећивао и проблемима текстологије и лексикографије. У овој области драгоценi су његови радови *Текстулошко изучавање правних споменика средњовековне Србије*, *Небидлијска траја у речнику старословенског језика српске редакције* и *О неким идентитетима лексико-графске обраде јужнословенских ћирилских споменика српске редакције*.

Проучавао је српско писано наслеђе у многим рукописним збиркама (Хиландар, Савина, Библиотека Епархије арадске, Дечани, Пећка патријаршија, Никољац, Цетињски манастир и др.). Продубио је приступ који је усвојио од Владимира A. Мошина на пољу археографије и палеографије, а своја начела изложио је у програмском раду *Метод описа рукописа у Археографском одељењу Народне библиотеке СР Србије у Београду*. Поред више прилога у којима је изнео резултате својих истраживања (*Стара српска рукописна књига и проблем реконструкције њених фондова*, *Ћирилска палеографија и кодикологија у Југославији*, *Персијски књижевноисторијских истраживања у збиркама словенских рукописа Свете Горе, Археографски пројекти у Србији* итд.), објавио је и две монографске синтезе: *Каталог ћирилских рукописа манастира Хиландара, I–II*, и *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI–XVII века)*.

„Био је то човек сасвим изузетних особина“, написала је академик Ирена Грицкат, један од његових близких сарадника. Красили су га, како каже, велика интелектуална и духовна острашћеност, многострана и необична знања, моћ усредсређивања, организаторска умешност, тактички приступ саговорницима, дар лепе речи, мирна углађеност, те јасноћа и брзина мишљења. „Он је, по некој особеној интуицији, по дубоко про-духовљеној поистовећености са предметом свога рада, био непоновљив.“

Академик Димитрије Богдановић је, поред бројних дужности које је имао у Српској академији наука и уметности, био оснивач и први председник Старословенског одбора, утемељеног 1982. године. У знак захвалности за наслеђе које нам је оставио и поштовања према његовом неуморном раду, едицију Старословенског одбора САНУ *Словенски и српски средњи век (Slavica et Serbica mediaevalia)* започињемо њему посвећеном споменицом.

Академик Јасмина Грковић-Мејџор

ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И РУКОПИСНО НАСЛЕЂЕ

ОБРАЗ СВ. ВАССИАНА КОНСТАНТИНОПОЛЬСКОГО КАК МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ КУЛЬТА СВ. ПРОХОРА ПШИНСКОГО ГИМНОГРАФИЯ И АГИОГРАФИЯ

СЕРГЕЙ Ю. ТЕМЧИН

Аннотация. – В работе приводятся данные о том, что первый канон и некоторые стихиры древнейшей службе св. Прохору Пшинскому (Пчинскому) заимствованы из церковнославянской версии студийской по своей структуре службы св. Вассиану Константинопольскому, чей культ оказал влияние также на агиографическую традицию св. Прохора. Возникновение легенды о строительстве церкви св. Прохору византийским императором Романом IV Диогеном (1068–1071) и составление исходной краткой (студийской по составу) службы этому балканскому анахорету путем простой адаптации указанной службы Вассиану Константинопольскому можно датировать XIV веком.

Ключевые слова: церковнославянская литература, гимнография, агиография, св. Прохор Пшинский, св. Вассиан Константинопольский

Центром почитания преподобного Прохора Пшинского (Пчинского), южнославянского анахорета XI века, является посвященный ему монастырь, основанный, согласно Пространному житию святого, византийским императором Романом IV Диогеном (1068–1071) и находящийся на юге современной Сербии, недалеко от границы с Македонией¹.

Даты церковного поминования св. Прохора вариативны: 13 сентября (вероятно, первоначальная дата поминования, фиксируемая лишь в древнейших источниках XIII в.)², 15 января (упсение; вместе со св. Гавриилом Лесновским), 19 октября (перенесение мощей из скита в новую церковь; вместе со св. Иоанном Рильским), а также 14 сентября и 14 октября (возможно, последние две появились в результате ошибок).

* Сергей Ю. Темчин, Институт литовского языка, Вильнюс, sergejus.temcinas@flf.vu.lt

¹ О монастыре и его книжной культуре: Јакимовска-Тошиќ 1997, 273–286 (с библиографией); Popović 2008; Минчев 2011; Макуљевић 2015.

² Гергова 1996, 35.

Прохору Пшинскому, начало церковного почитания которого датируется зрелым XII веком³, посвящены три церковнославянские службы (на 19 октября):

- a) первая, изданная по фрагментарному списку из несохранившегося Пшинского помянника XVI–XVII вв. (Белград, Народная библиотека Сербии, № 348)⁴ и полностью по списку второй половины XIX в. (София, Церковно-исторический и архивный институт, № 1183)⁵;
- b) вторая, опубликованная в составе Сербляка 1986 года⁶, куда она попала, видимо, из отдельного издания 1879 года⁷, а также по упомянутому выше софийскому списку, содержащему обе службы святому⁸; сюда же, по всей видимости, следует отнести также список неизвестного времени создания, хранящийся при храме св. Николая в Нише (№ I–30, старый номер 52/30)⁹;
- v) молебный канон, известный лишь в указанной нишской рукописи¹⁰.

Известная на сегодняшний день гимнография св. Прохору обобщена в недавней работе, сопровожденной изданием соответствующих текстов¹¹.

В прошлой статье я рассмотрел обстоятельства создания второй службы, написанной Дионисием Хиландарцем (Габровцем) в 1857–1863 годах¹². Нынешняя работа посвящена древнейшей службе, которая никогда содержалась в Пшинском помяннике XVI–XVII веков. Ниже ее текст будет цитироваться не по этому (весьма фрагментарному) источнику, а по полному софийскому списку второй половины XIX в. (весьма своеобразное словоделение рукописи нормализовано мною, надстрочные знаки не воспроизводятся).

Структура этой службы соответствует требованиям Иерусалимского устава (с разделением на малую и великую вечерню) и включает два

³ Подробнее: Темчин 2014, 107–108.

⁴ Описание рукописи: Стојановић 1903, 385 (№ 530). Публикация списка: Новаковић 1895, 11–14; Суботин-Голубовић 2015, 84–89.

⁵ Публикация списка: Велев 1997б, 246–263; Суботин-Голубовић 2015, 99–110.

⁶ Србљак 1986, 90–103. Об этой службе: Gil 1995, 118–120.

⁷ Служба 1879.

⁸ Публикация списка: Велев 1997б, 263–276 (частичная – с пропуском песнопений, заимствованных из первой службы святому); Суботин-Голубовић 2015, 111–122 (полная).

⁹ Публикация списка: Суботин-Голубовић 2015, 90–94.

¹⁰ Публикация списка: Суботин-Голубовић 2015, 95–98.

¹¹ Суботин-Голубовић 2015.

¹² Темчин 2014а.

канона (1-го и 2-го гласа), каждый из которых содержит по три тропаря (два рядовых и богоородичный) во всех песнях каждого канона. В обоих канонах ирмосы выписаны полностью.

Любопытно, что некоторые песнопения этой службы не вполне оригинальны, а являются переработкой соответствующих гимнов преподобному чудотворцу Вассиану Константинопольскому (на 10 октября). Церковнославянская версия его службы (с каноном 6-го гласа), до сих пор неопубликованная, содержится в нотированной древнерусской служебной мине на октябрь XII в. (Москва, Государственный исторический музей, Синодальное собрание (ф. 80370), № 160, л. 68–78 об., где выписана также служба мучч. Евлаптию и Евлампии)¹³. Данная версия, в которой св. Вассиан регулярно называется Василием (что считается ошибкой), отлична от греческой службы Иосифа Песнописца этому святому (с каноном 2-го гласа)¹⁴ и не имеет греческих соответствий¹⁵, что, однако, не является достаточным основанием считать ее оригинальным славянским произведением. Более того, ее содержание свидетельствует в пользу именно константинопольского происхождения службы: в ней от 1-го лица мн. ч. упоминается гроб и последователи этого византийского святого (2-й тропарь 4-й песни, см. ниже).

В первом каноне (1-го гласа) св. Прохору Пшинскому все рядовые тропари (по два в каждой песни) являются переработкой соответствующих рядовых тропарей (1-го и 2-го из трех в 1–8 песнях и 1-го и 3-го в 9-й песни) известного лишь в славянской традиции канона 6-го гласа св. Вассиану Константинопольскому. Поскольку эти каноны положены на разные гласы, их ирмосы, разумеется, различны.

Ниже сопоставляются соответствующие песнопения, их наиболее существенные взаимные различия выделены.

¹³ Описание рукописи: Сводный каталог 1984, 119–120 (№ 80).

¹⁴ Рыбаков 2002, 185 (№ 10). Она также остается неопубликованной: Παπαγιοπούλου-Φωτοπούλου 1996, 57 (ἀρ. 103); Getov 2009, 77 (№ 105).

¹⁵ Incipitarium liturgischer Hymnen 2008, песнопения № 176, 509, 985, 1112, 1619, 2398, 2502, 2943, 4381, 4396, 4937, 8108, 8142, 8143, 9411, 10717, 10895, 13547, 13584, 14278, 14279, 15248, 15249, 15307, 15417, 16268, 16365, 17574, 20857, 20867, 20895, 21154, 21155, 23009, 23618, 23654.

Канон св. Вассиану (Василию), 10 окт.

Ил. Ь. гла. Ѽ. Пѣ. ѿ. ил. вълною моръ:-
Отие свате васлине. не долышилю сѧ. како
испести слово. похвалѣ твои. нъ долю ти сѧ
свате. подаждь ми оумъ оциленію. въспѣвати
сватына. твою божин даръ:-

Хвали достоинъ. въсльбъ въсн. дающиоумоу
нацъ. обило исцѣленіе. сватительствъ сюни.
славыныица васлинецъ. въ истину бо славаца
юго. просвѣщаєтъ господъ:-

Пѣ. ѿ. ил. твѣ на водахъ:-
Твѣ свате васлине. христосъ богъ дарова на подоющъ
земльници. видѣвшъ иынѣ. дарование
исцѣленіицъ. чудесно дивни сѧ. въпиюще нѣсть
бо свата. давашаго ти сиау:-

Твѣ припадаецъ. свате неизѣльчно въпиюще.
непрестанно. видѣвъ страсти наша. исцѣленіицъ.
нѣсть бо свата. развѣ исуса христа. давашаго ти
сиау:-

Пѣ. ѿ. ил. юже на кръстъ:-
На небеси съ ангелы. ликующа свѣтъль. озаряла
вожества неизѣреиына. ииды дѣрзновение за
ны. подоли сѧ даровать нацъ. исцѣление и грѣховъ
отъдание:-

Илююще чистыно гробъ твои. въ ныже пририниюще
исцѣленіи дары прииследъ. тѣль ти пацатъ
чтедъ. свате васлине. христа съпаса. славаще иако
въсемогуща:-

Пѣ. ѿ. ил. боявленія ти Ѿ:-
Богоомоудрашаго ти христе. сватителемъ дѣньсь
славаще. дѣржавоу твою изъ ноци. въпиюще ти
господи. грѣховъ оставленія проснѣть и недоутыль
исцѣленія. да и мы земльни обрадоуети сѧ:-

Ииды дѣрзновеніе къ богоу. за насть владыцѣ
подоли сѧ. иракъ грѣховъ отъгнанти отъ насть. и
свѣта въселеніе даровать. вѣрою притѣкаюшии ти
да радостно христоу въпнешъ. дивнъ иеси боже
въ сватыица:-

1-й канон св. Прохору Пшинскому, 19 окт.

Таже канонъ вѣченъ со ирдосомъ: Бодя прошедъ
Таже стоявъ канонъ два первы канонъ гласъ ѿ.
Ирдось. пѣснъ ѿ. гласъ ѿ. Погѣдню воспоницъ
людеи <...>

Прѣне ѿчѣ прохоре не долиси сѧ како исполнїти
слово похвалнѣ твои и долиши сѧ ѿчѣ подати
огицѣленія воспѣвати сватыи твоица даръ.

Хвали достоинъ последиѣ бѣгови дающиа
нацъ обилено исцѣленіе. преподобнедъ прохородъ
прославляюще сѧ егю просвѣщаеть.

Пѣснъ ѿ. Да оутвердїт сѧ сѣце мое <...>
Твѣѣ прѣне ѿчѣ: хрѣтось дарова. на подоющъ людеи
сыи видѣвшъ иынѣ. дарованія. исцѣленіицъ
чудесно. дивни сѧ волююще нѣстъ оубко стъ пате
давшаго та сиа.

Твѣѣ припадающи ѿчѣ несведенно волюющи
непрестанно видѣвъ страсти нашихъ исцѣленіицъ
благодати. дарви нацъ да радвєши сѧ да поемъ.
нѣстъ стъ оубко пате давшаго ти сиа.

Пѣснъ ѿ. Дѣхоль провиде пророкъ <...>
На небеси со аггли ликъи свѣтомъ изъаряещъ
прѣне ѿчѣ прохоре. бѣгственне неизрѣтенно иди
дерзновеніе. почитающъ та цоли сѧ даровать сѧ
нацъ исцѣленіе и грѣховъ оставленіе.

Имѹщи чѣтыни храмъ твои во еже и прѣносчиин
исцѣленію даръ прииследъ. тѣль и пацатъ
твои чѣтыни прохоре ѿчѣ хрѣта спаса славаще иако
въсемана.

Пѣснъ ѿ. Твон міръ дажь нацъ <...>
Прѣнаго ѿчѣ прохора хрѣта славаща днесь
державъ твою изъ ноци зовущи ты гдѣ грѣховъ
оставленіе испроснѧ есси и недрогъ исцѣленіе
даровать ми да и мы земленни радвни сѧ.

Ииды дерзновеніе ко вѣѣ бѣгъ. за насть подоли сѧ
иракъ грѣховныи ѿгнati ѿ насть и скѣта въ сиа
испроси вѣрою прїтекающи ти да с вѣрою волюющи
Дивенъ есси еже во стиахъ твоица.

Пѣ. є. ірм. ятъ бысть нъ н:-
Ангельскы. на земли поживъ. въ небесыныи
обитѣли. святителю преселн сѧ. въ свѣтъ
нениздреченыаго божества. престолу иако ицила.
дѣрзновѣніе къ нелоу подоли сѧ свате. посплати
наць. миръ съвѣши. и велию милость доушацъ
нашицъ:-

Въ вѣсю землю. изнде гласъ твой. възвѣжай
съпаша въ мрацѣ. одѣржаныи лѣстни.
грѣховною призываиа на свѣтъ невѣстини.
на нѣкъ молю ти сѧ. настави илъ молитвани
си. твѣ бо наць христосъ дарова. на подоющъ и
избавленіе:-

Пѣ. є. ірм. нениздреченою:-
Прожени отъ насы. преподобыне страсти вѣса и
болѣзни. тѣнци молитвани. за ны цола сѧ христоу
на спасеніе. наць поюцинцъ та. избавленіе
боже благосла:-

Ицила дѣрзновѣніе. къ богоу за ны цолити сѧ
свате вѣсланіе. непрестанно вѣпніа. къ богоу и
владыцѣ на спасеніе. наць поюцинцъ та.
избавленіе боже:-

Пѣ. й. ірм. оужасни сѧ бои:-
Отые вѣслии поданы. къ господу творящаи ти
пациать. се оубо твоици молитвани. бѣдъ вѣсѣтъ
избавити сѧ. да радостно христоу вѣпніедъ. дѣти
блг:-

Подвиги съ собою свате. пророкы и апостолы и
мученикы. и святителя съ преподобынини.
молити сѧ непрестанно христоу. и поюцинхъ и
вѣпніюнхъ. дѣти благо:-

Пѣ. ѕ. ірм. не рѣдан мене:-
Принци отъ насы христе боже. мольбыною пѣсни
юже ти приносити. чьтоугие падать святителю ти.
и подажь оставленіе грѣховъ. да та непрестанно
христе пѣсни. пѣвающе вѣзвѣнтица:-

Тронци прѣсватѣн. свате за ны подоли сѧ. деснааго
столания съподобити насы. и пища вѣчныиа
наслажденіе. оулоучи ны съподоби да вѣрою. и
любѣнію твѣ вѣличаецъ:-

Пѣснъ ѿ. Прѣокъ икона подоба сѧ <...>
Лѣтаски на земли поживъ прѣне небеснію
обитѣль в'сей а ѿче прохоре в' свѣтѣ нениздречено
блаженіе предстолу иако ицила дерзновеніе къ нелѣ
доли сѧ блажене послати наць миръ и вѣло цѣлть.

Призы прѣне ѿче прохоре на насы грѣшнин
возбужденіи спѣвціи во мрацѣ грѣховныи
одержани, грѣховною лестнію, прїзываєтъ на
свѣтъ невѣстини иже наставлени молю ти
сѧ цѣлтвани твоици ѿче прохоре тебѣ бо хрѣтъ
дарова на подоющъ.

Пѣснъ ѿ. Иже в' пещи отроки твой <...>
Ражени ѿ насы прѣне ѿче прохоре страсти вси и
болѣзни. твоици молитвани за насы подоли сѧ
хрѣтъ бѣгъ да спасетъ поюцинхъ ѿчи нашихъ.

Ицила дерзновеніе къ бѣгъ за насы цолї сѧ прѣне ѿче
прохоре прѣсно волї ко вѣлї и бѣгъ на спасеніедъ
наць поюцинцъ ѿчи нашихъ бѣже блгословенъ есы.

Пѣснъ ѿ. Вгоже трепещутъ аѣлан <...>
Чтое блажене прошоре подінан насы къ бѣгъ творящи
пациать твою твоици цѣлтвани ѿ бѣдъ всѣхъ
избавляецъ сѧ. да радостю хрѣтъ воліедъ
блгословите людїе превозносите во всѧ вѣки.

Воздигни прѣне ѿче прохоре съ собою пророки и
аплан и мученикы стїтелы съ преподобнини цолїте сѧ
хрѣтъ непрестано и воспѣвающи та.

Пѣснъ ѿ. Живопрѣднинисточникъ <...>
Принци ѿ насы пѣснъ вѣличаецъ хрѣтъ бѣже. также
ти прїносити. чѣвціи паматъ пустинное
жїтела прѣнаго ѿча прохора и дажь ѿ пустинни
грѣховъ дати наць составленіе.

Тѣцы престѣни и за ни подолї сѧ и мене
недостоинаго раба твоего иже състави пѣсеною
хвалити. деснааго столанія сподобити и насы піщи
вѣчніи. наслажденіе оулагити сподоби да вѣрою и
любовью та вѣличаецъ.

Подобным образом переработаны и некоторые стихиры, глас которых при этом (в отличие от тропарей канона) сохранен:

Стихиры св. Вассиану (Василию), 10 окт.

[седален] васианю. гл. ѿ. пб. гробъ твои хе:-
Гробъ твои спас. источникъ яви са. иститали.
ицѣленіица бѣгодати. въсъгда вѣрою
приходащициъ. къ цоцицъ твоици бѣжне. тѣ
вѣпнисицъ и цы. мѣтвади твоици сподоби ны.
ицѣление прната. отъ страсти нашнхъ:-

vasiliu [стихиры] гл. ѿ. пб. радои са. пост:-
Подай съ собою. свате бесплѣтныя вѣса слы. профоки и апостолы. молченіи и святитела. съ постынкы молите за ны христа. пргрѣшенициъ отъпуоств даровати. югда садеть на прѣстолѣ когдь. вѣздата ко моужьдо. противоу дѣлоицъ юго. тѣль ти вѣпнисицъ. нечѣтно. прехвалн молаще са христу. мольбади си. даровати нацъ миръ велию
циности:-

Вѣрою съшидьше са. вѣси славница христа бога
нашего. псалты и пѣснъни. доуловынъни. поюще и препоюще. въ сърдѣцихъ нашнхъ
господеви. дароулююмоу. обыци даръ ицѣленію.
сватительцы своницъ. вассианиси. югоже дастъ
нацъ на подоющи. и избавленіе. тѣль припадають
дѣржавѣ твои владыко. просаще избавленія
зъла. иниже одержиди къ тебѣ вѣпниси. дароиц
доушацъ нашицъ миръ. велию циности:-

Стихиры св. Прохору Пшинскому, 19 окт.

по ѿ. стихиологъ гласъ ѿ. подобенъ
Гробъ твои прѣне ѿче прохоре. источникъ яви са.
источами бѣгодати ицѣленіецъ. всегда вѣрою
пріходащициъ. къ мощамъ всебѣжне тѣль. волеи
ти мѣтвади твоици сподоби ны едине ицѣленіе
прѣати.

инныи стихиры гласъ ѿ. подобенъ ради са.
Подвиги съ собою прѣне ѿче прохоре бесплотнй
воздесели. профоки и апли циженіи и святитела съ
постнкы молите са за иною хѣтв согрѣшениецъ
шопчиене даровати молитвади миръ и велю
мѣтъ.

Вѣрою сошедше са вси прославница хѣта. бга
нашего. фалодскии и пѣснъни дѣловынъни.
воспѣвающе и поюще въ сѣцахъ нашнхъ Гдни,
дающеи нацъ. собци даръ ицѣленію
преподобныхъ своница прохоромъ егоже дарова
нацъ помоющи избавленіе тѣль припадають къ
рацѣ твои сї просащи. избавленіе тди страстен
одержиди къ тебѣ волеи моли хѣта бга даровати
авшацъ нашицъ и велю циности.

Не все выделенные различия между текстами первичны. Опубликованный фрагмент той же службы по Пшинскому помяннику XVI–XVII веков позволяет продемонстрировать вторичность некоторых из них (изменения присутствуют лишь в поздней версии XIX в.):

1-й тропарь 4-й песни: Вассиану ицыи дѣрзновеніе за ны. подоли са; Прохору иди дѣрзновеніе, за ни моли се (XVI–XVII вв.); иди дѣрзновеніе, считающій та моли са (XIX в.);

2-й тропарь 4-й песни: Вассиану въ нѣже прнриюще; Прохору въ нѣже и прнриштвше (XVI–XVII вв.), во еже и прнносчи (XIX в.);

1-й тропарь 5-й песни: Вассиану недоуѓъиц ицѣленія. да и цы; Прохору недвгомъ ицѣленіе, да и цы (XVI–XVII вв.); недвговъ ицѣленіе даровати да и цы (XIX в.);

1-я стихира 5-го гласа: Вассиану молите за ны христа; Прохору молите се за ни къ Христоу (XVI–XVII вв.); молите са за иноокъ хрѣтв (XIX в.);

2-я стихира 5-го гласа: Вассиану избавленія зъль. иниже одържани; Прохору избавленія зъль и мы же [читай: иныже – С. Т.] одържани (XVI–XVII вв.); избавленіе ти спасеніе одържани (XIX в.).

Однако иные изменения были осуществлены, вероятно, уже в процессе переадресовки св. Прохору Пшинскому песнопений, изначально посвященных св. Вассиану:

- а) определения *святой* и *святитель* регулярно заменялись на *преподобный отец*, *блаженный* и *пустынnyй житель* (лишь во 2-й стихире 5-го гласа дополнительно введены слова *къ рачѣ твоен сїте*), в чем проявился более скромный статус св. Прохора по сравнению со св. Вассианом;
- б) слова *Въ ѿси землю*. изидѣ глаꙗ твои заменены на *Прызыры пѣбнѣ ѿтие прохоре на насъ грѣшнїи* (2-й тропарь 6-й песни), в чем видна схожая тенденция;
- в) существительное *гроб* заменено на *храм* во 2-м тропаре 4-й песни (при сохранении первого слова в стихире 1-го гласа), что в совокупности указывает на монастырь св. Прохора Пшинского как на вероятное место создания рассматриваемой гимнографической версии¹⁶;
- г) в заключительном тропаре канона дополнительно введено упоминание анонимного автора выполненной переработки: и мене недостоинаго раба твоего иже състави пѣсненою хвалити.

Церковнославянская версия службы св. Вассиану соответствует Студийскому уставу и содержит всего 36 песнопений: 4 стихиры и 32 тропаря канона, по четыре (три рядовых тропаря и богоугодичен) в каждой песни (вторая отсутствует). Из них в службу св. Прохору заимствовано 19 песнопений: 3 стихиры и 16 тропарей (по два рядовых в каждой песни).

Заимствование из предшествующей традиции не отдельных гимнов, а целых гимнографических комплексов при создании новой службы известно в древнейшей церковнославянской гимнографии (во время действия Студийского устава): а) служба западноболгарскому анахорету Иоакиму Осоговскому (Саандапорскому) является адаптацией оригинальной древнеболгарской службы Евфимию Великому, составленной Климентом Охридским¹⁷; б) древнейшая восточнославянская служба на

¹⁶ Это подтверждает предположение о том, что житие и служба святому были созданы непосредственно в монастыре св. Прохора Пшинского: Јакимовска-Тошиќ 1997, 277–278.

¹⁷ Кожухаров 1987, 32–33; Станчев, Попов 1988, 120–121, 175–181.

перенесение мощей Николая Мирликийского возникла на основе переводной службы на перенесение мощей апостола Варфоломея¹⁸.

Значительное количество заимствованных песнопений в службе св. Прохору позволяет считать, что именно они составляют древнейший слой в гимнографии этого святого, которая в эпоху действия Студийского устава состояла лишь из них¹⁹. Позже, после введения Иерусалимского устава, эта первоначальная (студийская по своей структуре) служба была дополнена новыми песнопениями: 2-м каноном (2-го гласа) и многочисленными стихирами.

Это в свою очередь означает, что славянский культ св. Прохору Пшинскому в его гимнографическом проявлении строился на основе более раннего византийского культа св. Вассиана Константинопольского.

Приведем для справки основную информацию о св. Вассиане: «Происходил из Сирии, прибыл в Константинополь во время правления имп. Маркиана (450–457). На средства знатных мужей Севера и Иоанна он основал монастырь в квартале Девтерон недалеко от ц. св. Анны. Под руководством Вассиана эта обитель достигла небывалого процветания – к концу жизни Вассиана в ней подвизалось ок. 300 монахов. Среди духовных чад Вассиана была прп. Матрона (пам. 9 нояб.), подвизавшаяся под видом инока в монастыре. Вассиан прославился как выдающийся проповедник аскетизма и наставник монахов. Он обладал даром прозорливости и чудотворения и пользовался столь большим почитанием, что имп. Маркиан при жизни преподобного воздвиг в его честь храм. Скончался Вассиан в глубокой старости»²⁰.

Основные сведения о св. Вассиане содержатся в его византийском Прологном житии, переведенном также на церковнославянский²¹.

Нетрудно заметить, что историческая информация о Вассиане Константинопольском сразу по нескольким пунктам пересекается с житийной традицией Прохора Пшинского. Последняя представлена несколькими текстами:

- 1) весьма краткое Прологное житие²², известное лишь по сербскому Новровскому прологу конца XIII – начала XIV в. (Москва, Государственный исторический музей, собр. А. С. Уварова, № 70–1°)²³, происходящему из

¹⁸ Темчин 2014б.

¹⁹ Это предположение неоднократно высказывалось: Велев 1997а, 236; Суботин-Голубович 2015, 79–80.

²⁰ Зайцев 2004, 247.

²¹ Публикация греческой и церковнославянской версии: Крысько 2010, 188–190.

²² Публикация текста: Иванова 1977; Трифонович 1996, 364.

²³ Описание рукописи: Сводный каталог 1984, 361–362 (№ 469); Турилов 2002, 590 (№ 469).

сербского монастыря Св. Георгия в Иерусалиме²⁴: сообщается о приходе святого из Вранской митрополии на гору Козяк, где он, претерпев напасти от бесов, скончался, после чего некие благоверные христиане создали в его имя церковь на реке Пшиня и положили в ней его мощи, творящие исцеления до сего дня;

- 2) посвященный св. Прохору пассаж во вступительной части Пространного жития Иоакима Осоговского, написанного не позже XIV в. (списки с XV в.)²⁵: рассказывается о Прохоре как подражателе Иоанна Рильского, его подвигах и кончине на реке Пшиня, чудотворных мощах и строительстве преподобному неким благочестивым царем храма св. Георгия;
- 3) Пространное житие св. Прохора (известное со второй половины XVIII в.)²⁶, в котором использованы несохранившиеся более ранние тексты: повествуется о происхождении от благочестивых родителей Иоанна и Анны из Овчего поля, чудесном рождении, уклонении от женитьбы и уходе в пустынью, борьбе с бесами, предсказании будущему византийскому императору Роману IV Диогену (1068–1071) о восшествии на престол, кончине святого, после которой император построил в его имя храм на месте их первой встречи, затем обрел и перенес мощи святого на реку Пшиня, где выстроил монастырь во имя св. Прохора.

В свете изложенных выше гимнографических фактов можно утверждать, что влияние культа св. Вассиана на богослужебное прославление св. Прохора проявилось также в житийных текстах, а именно – в легенде о Романе IV Диогене (которая до сих пор считалась возникшей под влиянием культа св. Иоанна Рильского)²⁷. Сходство агиографической традиции этих святых проявляется сразу в нескольких отношениях: прозорливость и дар чудотворения, победа над бесами, многочисленные последователи-монахи (все это можно считать общими местами житийной литературы, однако их сочетание примечательно), но особенно – строительство самим византийским императором церкви для святого, где тот и был похоронен. Общность последнего мотива наиболее показательна и не может быть случайной. Специально следует отметить также календарную близость церковного поминования обоих святых, причисленных к тому же самому лицу преподобных: 10 октября (Вассиан Константинопольский) и 19 октября (Прохор Пшинский).

²⁴ Иванова 2008, 68–70.

²⁵ Публикация текста: Иванов 1970, 407.

²⁶ Публикация текста: Иванов 1970, 400–404.

²⁷ Йовчева 2009, 413.

Параллельность влияния гимнографических и агиографических произведений, посвященных Вассиану Константинопольскому, на соответствующие богослужебные тексты Прохору Пшинскому позволяет предполагать одновременное создание первоначальной (студийской) службы последнему (ее песнопения, дополненные более новыми, вошли в Пшинский помянник XVI–XVII вв.) и текстовой основы его Пространного жития, фиксируемого в списках лишь с XVIII века. При этом неидентичность этого влияния в отношении службы (простая переадресовка посвященных Вассиану песнопений) и жития (использование не текста, а лишь отдельных мотивов проложного жития Вассиана) не должна удивлять: она носит вполне объективный характер и объясняется наличным репертуаром богослужебных текстов константинопольскому святому: службы по Студийскому уставу и проложного жития (при отсутствии пространного, текст которого полностью или частично можно было бы переадресовать св. Прохору). В такой ситуации славянские книжники были вынуждены составить оригинальное Пространное житие Прохору Пшинскому, самостоятельно развивая отдельные мотивы, заимствованные ими из проложного жития св. Вассиану.

Датировка этого гимнографическо-агиографического диптиха, посвященного св. Прохору, может быть приблизительно установлена. Он вряд ли возник ранее конца XIII – начала XIV века, когда в источниках впервые появляется его поминование под 19 октября (совместно с Иоанном Рильским)²⁸, что приблизило его в календарном отношении к Вассиану Константинопольскому.

С другой стороны, необходимость связать возникновение монастыря Св. Прохора не просто с Константинополем, но с самим византийским императором могла появиться не ранее обновления обители сербским королем Стефаном Урошем II Милутином (1282–1321); тем самым подчеркивался не только старый (византийский), но и изначально исключительно высокий статус монастыря, якобы возникшего в результате императорского ктиторства. Первоначальный этап поиска такой связи отражен во вступительной части Пространного жития Иоакима Осоговского (XIII–XIV вв.), где рассказано о строительстве преподобному Прохору неким благочестивым царем храма св. Георгия. Позже была найдена подходящая конкретная личность – византийский император Роман IV Диоген, который был назначен правителем Сердика (ныне София) при Константине X Дуке (1059–1067)²⁹. Именно этот завершающий этап

²⁸ Гергова 1996, 35.

²⁹ Скабалович 2004, 220.

поиска отражен в рассматриваемом гимнографическо-агиографическом диптихе, посвященном Прохору Пшинскому.

Наконец, создание первоначальной службы св. Прохору в период действия Студийского устава позволяет датировать ее ранее переводческой деятельности старца Иоанна (кон. XIII (?) – 1-я пол. XIV в.), который в афонской Великой лавре св. Афанасия перевел с греческого богослужебные книги Иерусалимского устава, в том числе служебные минеи. Новый перевод, положенный в основу афоно-тырновской книжной справы середины–2-й половины XIV века, после того распространился на Балканах и на Руси³⁰.

Совокупность этих хронологических ориентиров позволяет датировать переделку службы Вассиану Константинопольскому в первоначальную (студийскую) службу Прохору Пшинскому, а также создание текстовой основы его Пространного жития XIV веком.

Приведение исходной службы в соответствие Иерусалимскому уставу (написание второго канона и большинства стихир) следует датировать уже следующим XV веком. В рассматриваемом (первом) каноне св. Прохору отсутствуют как оригинальные рядовые тропари, так и заимствованные из иных источников. Поэтому вполне вероятно, что первоначально все рядовые тропари канона св. Вассиану (по три в каждой песни) были переадресованы Прохору Пшинскому, и лишь позже, с написанием второго канона, содерявшего в каждой песни лишь по два рядовых тропаря, из переадресованного канона для симметрии было удалено по одному рядовому тропарю (третий в 1–8-й песнях и второй в 9-й песни). В таком сокращенном виде этот древнейший канон был выписан в составе расширенной (иерусалимской) службы в Пшинском помяннике XVI–XVII веков и дошел до наших дней в составе софийского списка второй половины XIX века.

³⁰ Турилов 2010, 375–376.

ЛИТЕРАТУРА

- Велев 1997а: И. Велев, *Службайта за йустиножителот св. Прохор Пчињски со посебен осврт кон два необјавени трайси*, Кирилометодиевската традиција и континуитет, Скопје 1997, 235–243.
- Велев 1997б: И. Велев, *Нейознайтие два текста од содржините на службите посветени на св. Прохор Пчињски*, Кирилометодиевската традиција и континуитет, Скопје 1997, 244–276.
- Гергова 1996: Е. Гергова, *Химнографските произведения за западнобългарските анахорети като белег за култа към тях*, Свети места на Балканите. Ред. И. Конев, Благоевград 1996, 31–37.
- Зайцев 2004: Д. В. Зайцев, *Вассиан*, Православная энциклопедия, т. 7, Москва 2004, 247.
- Јакимовска-Тошиќ 1997: М. Јакимовска Тошиќ, *Манасијир Прохор Пчињски*, in: Ѓ. Поп-Атанасов, И. Велев, М. Јакимовска-Тошиќ, *Скрийторски ценити во средновековна Македонија*, Скопје 1997, 273–286.
- Йовчева 2009: М. Йовчева, *Западнобългарските анахорети през византийско-то владичество*, История на българската средновековна литература. Ред. А. Милтенова. Второ преработено издание, София 2009, 409–414.
- Иванов 1970: Й. Иванов, *Български старины из Македония*, София 1970. (Фототипическое воспроизведение софийского издания 1931 г.)
- Иванова 1977: Кл. Иванова, *Две неизвестни старобългарски жития*, Литературна история 1 (1977) 57–65.
- Иванова 2008: Кл. Иванова, *Из истории славянской письменности на Святой земле* (О славянских рукописях, связанных со Святой землей, хранящихся в книгохранилищах вне Израиля), Jews and Slavs 20. The Holy Land and the Manuscript Legacy of Slavs. Ed. W. Moskovich, S. Nikolova, M. Taube, Jerusalem-Sofija 2008, 60–86.
- Кожухаров 1987: С. Кожухаров, *Българската литература през XIII век*, Българската литература и книжнина през XIII век: агиография, химнография, историко-летописни съчинения, белетристика, апокрифи из зборниците на XIII век, писма, грамоти, приписки, надписи. Ред. И. Божилов, С. Кожухаров, София 1987, 25–37.
- Крысько 2010: *Славяно-русский Пролог по древнейшим спискам: Синаксарь (житийная часть Пролога краткой редакции) за сентябрь–февраль*, т. 1: Текст и комментарии. Ред. В. Б. Крысько, Москва 2010.
- Макуљевић 2015: *Манасијир Свейти Прохор Пчињски*. Прир. Н. Макуљевић, Београд–Врање 2015.

- Минчев 2011: Г. Минчев, *Пиинская Библия первой четверти XVI в. – малоизвестная южнославянская рукопись, содержащая перевод Восьмикнижия, Священное Писание как фактор языкового и литературного развития: Материалы Международной конференции* (Санкт-Петербург, 30 июня 2009 г.). Ред. Е. Н. Мещерская, Санкт-Петербург 2011, 223–240.
- Новаковић 1895: С. Новаковић, *Пиински йоменик*, Споменик Српске краљевске академије 29 (1895).
- Рыбаков 2002: В. А. Рыбаков, *Святой Иосиф Песнописец и его песнотворческая деятельность*, Москва 2002.
- Сводный каталог 1984: *Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР: XI–XIII вв.* Ред. Л. П. Жуковская, Москва 1984.
- Скабаланович 2004: Н. А. Скабаланович, *Византийское государство и церковь в XI веке. От смерти Василия II Болгаробойцы до воцарения Алексея I Комнина*, кн. 1, Санкт-Петербург 2004.
- Служба 1879: *Служба ирейодобному отицу Прохору Пиинскому*, Белград 1879.
- Срђљак 1986: *Срђљак*, Београд 1986.
- Станчев, Попов 1988: К. Станчев, Г. Попов, *Климент Охридски: живот и творчество*, София 1988.
- Стојановић 1903: Љ. Стојановић, *Кайдалој Народне библиотеке у Београду*, књ. 4: Рукописи и старе штампане књиге, Београд, 1903. (Фототипическое воспроизведение, Београд, 1982.)
- Суботин-Голубовић 2015: Т. Суботин-Голубовић, *Химнографски текстови јосвећени Светом Прохору Пчињском*, Манастир Свети Прохор Пчињски. Прир. Н. Макуљевић, Београд–Врање 2015, 75–122.
- Темчин 2014а: С. Ю. Темчин, Дионисий Хиландарец (*Габровец*) как автор службы св. Прохору Пиинскому, Rocznik Teologiczny Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej LVI/2 (Warszawa 2014) 107–115.
- Темчин 2014б: С. Ю. Темчин, Древнейшая восточнославянская служба Перенесению моцей святителя Николая Мирликийского (9 мая) как переработка переводной службы Перенесению моцей апостола Варфоломея (24 августа), Slavistica Vilnensis 59 (2014) 17–29.
- Трифуновић 1996: Ђ. Трифуновић, *Најстарији српскословенски живојојис свете Прохора Пчињској*, Књижевна историја XXVIII/100 (1996) 359–364.
- Турилов 2002: А. А. Турилов, *Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в России, странах СНГ и Балтии: XIV век*, вып. 1, Москва 2002.
- Турилов 2010: А. А. Турилов, *Иоанн, Православная энциклопедия*, т. 23, Москва 2010, 375–376.

Παπαηλιοπούλου-Φωτοπούλου 1996: Έ. Παπαηλιοπούλου-Φωτοπούλου, *Τάμειον ἀνεκδότων βυζαντινῶν ἀσματικῶν κανόνων seu Analecta Hymnica Graeca e codicibus eruta orientis christiani*, τ. 1, Κανόνες Μηναίων, Ἀθῆναι 1996.

Getov 2009: D. Getov, *The unedited Byzantine liturgical canons in the Library of Congress microfilms of the Greek manuscripts in St. Catherine's monastery on Mount Sinai*, Bollettino della Badia greca di Grottaferrata, III s., 6 (2009), 67–118.

Gil 1995: D. Gil, *Serbska hymnografia narodowa*, Kraków 1995.

Incipitarium liturgischer Hymnen 2008: *Incipitarium liturgischer Hymnen in ostslavischen Handschriften des 11. bis 13. Jahrhunderts*, T. 1–3. Ed. H. Rothe, Paderborn etc., 2008 (Abhandlungen der Nordrhein-Westfälischen Akademie der Wissenschaften, Bd. 118, 1–3; Patristica Slavica, Bd. 16, 1–3).

Popović 2008: D. Popović, *Paying devotions to the Holy Hermit. The shrine of St Prochorus of Pčinja*, Routes of faith in the Medieval Mediterranean: History, monuments, people, pilgrimage, perspectives. Ed. E. Hadjityphonos, Thessaloniki 2008, 215–226.

Sergey Y. Temchin

THE IMAGE OF BASSIANOS OF CONSTANTINOPLE AS THE MODEL
FOR THE DEVELOPMENT OF THE CULT OF ST. PROHOR OF PČINJA
HYMNOGRAPHY AND HAGIOGRAPHY

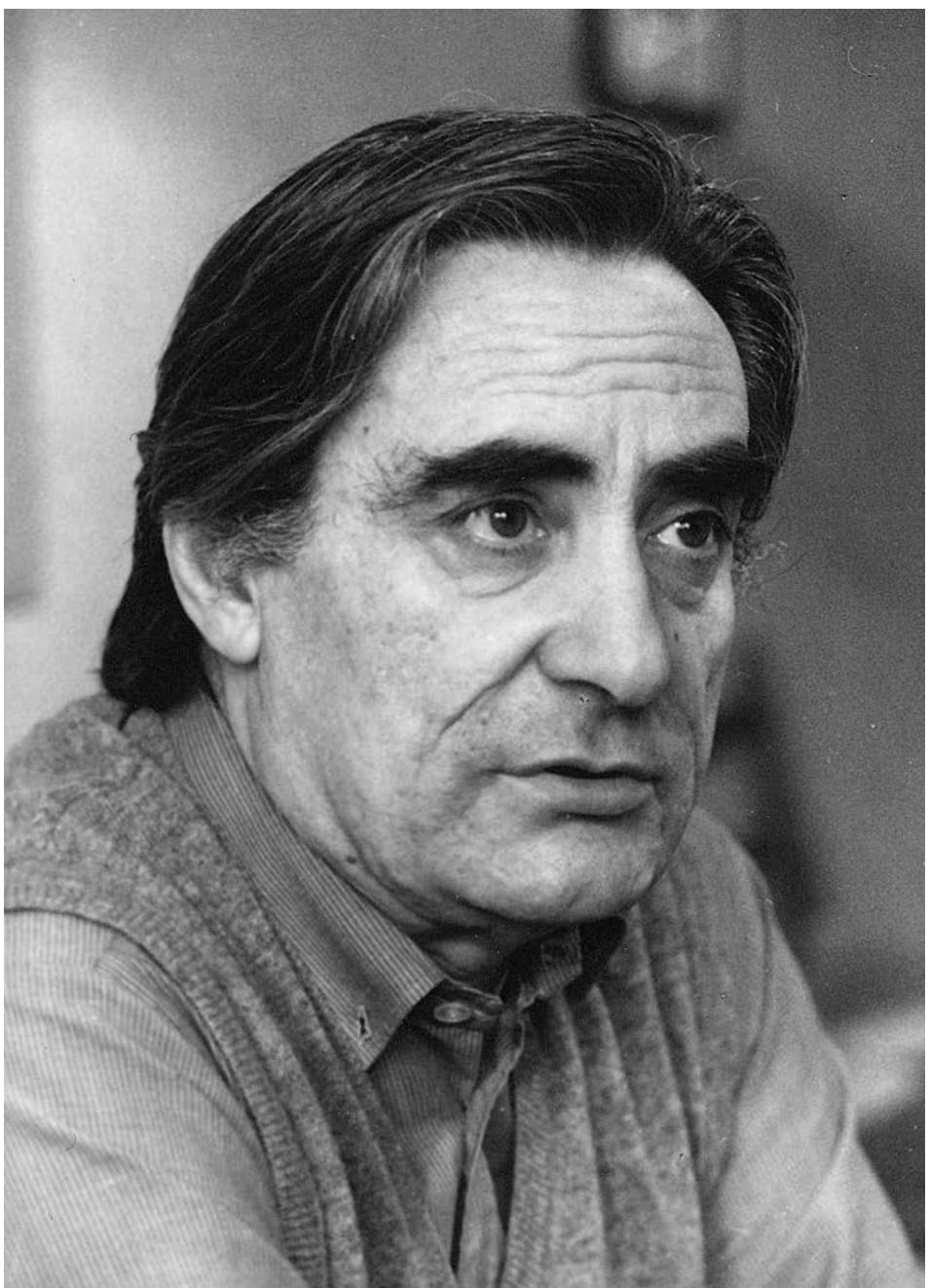
SUMMARY

There are two liturgical services for St. Prohor of Pčinja (11th c.) who is commemorated by the Church on the 19th of October: the earliest service was already in existence during the 16th–17th centuries, while the second one is known merely from later manuscript and printed sources of the second half of the 19th century (it was also included the latest edition of Srbljak printed in 1986). The author presents evidence that the first canon of the earliest service was borrowed from the Old Church Slavonic version of the canon for St. Bassian of Constantinople (commemorated on the 10th of October) whose cult must have influenced also the hagiographic tradition of St. Prohor. Both his earliest service (according to the Studite typikon) and his Long vita containing the legend of the Byzantine emperor Romanos IV Diogenes (1068–1071) having built a church for St. Prohor can be dated to the 14th century.

ЛИКОВНИ ПРИЛОЗИ

Сл. 1. Димитрије Богдановић

Сл. 2. Димитрије Богдановић, децембар 1985.

Сл. 3. Слева надесно: Драган Недељковић, Дејан Медаковић, јеромонах Хризостом (Столић), Димитрије Богдановић и непозната осoba

Сл. 4. Слева надесно: Соња Богдановић (трећа), Димитрије Богдановић (четврти), Фрањо Баришић (пети) на промоцији Каталога Ћирилских рукописа манастира Хиландара, САНУ, 1978.

Сл. 5. Здесна налево: Димитрије Богдановић, помоћник управника Народне библиотеке Милорад Најдановић, његова светост патријарх српски господин Герман, непосредно по отварању нове зграде Народне библиотеке (1973)

Сл. 6. Иво Андрић (други слева) у посети Археографском одељењу; слева надесно: Димитрије Богдановић (први), помоћник управника Народне библиотеке Милорад Најдановић (четврти) и манипулант у библиотеци Милан Јакшић (пети)

Сл. 7. Димитрије Богдановић (први слева) са Светозаром Радојчићем и супругом Соњом у Семинару за историју уметности Филозофског факултета

Сл. 8. Димитрије Богдановић (први слева) у Институту за историју уметности Филозофског факултета с Дејаном Медаковићем (у средини) и Радованом Самарџићем (здесна)

Сл. 9. Слева надесно: Димитрије Богдановић, Бранислав Црнчевић, Матија Ђејановић, Матија Ђејановић, Бранислав Црнчевић, Димитрије Богдановић на Светој Гори

Сл. 10. Димитрије Богдановић с колегама у Сентандреји: Стојан Вујичић (други слева), Динко Давидов (седи у средини), Сретен Петковић и Миодраг Јовановић (стоје здесна)

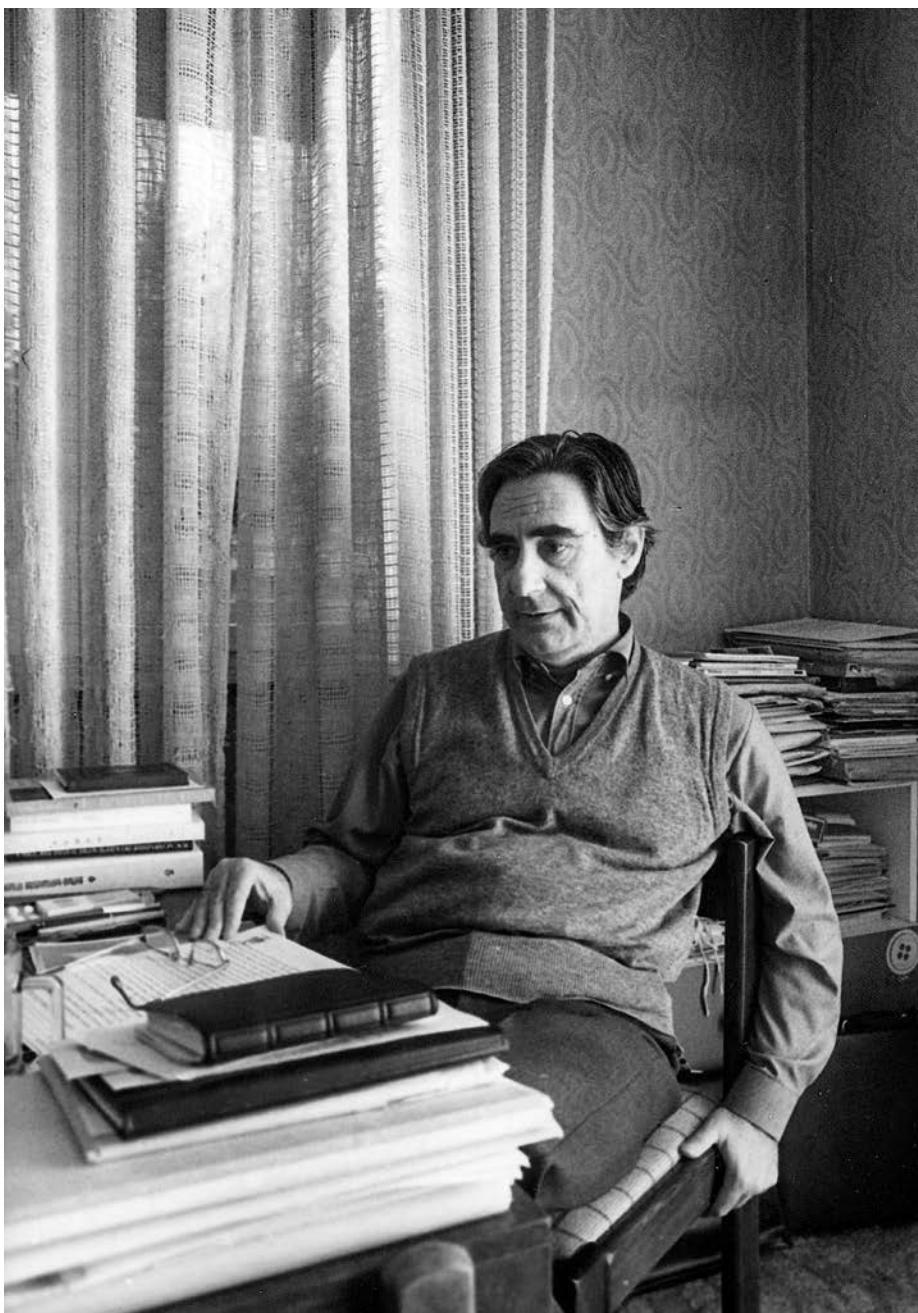

Сл. 11. Димитрије Богдановић с колегама у Раваници: Јованка Калић (прва слева), Фрањо Баришић (трећи слева), Станислав Хафнер (пети), Радован Самарџић (шести)

Сл. 12. Димитрије Богдановић с Димитријем Стефановићем у Великој Ремети

Сл. 13. Димитрије Богдановић држи предавање на Универзитету Колумбус (Охадо)

Сл. 14. Димитрије Богдановић у својој радној соби

Kazn. 110

IX F 70 (5 14)

(Зборник изгубљен.)

бумп. IV + 188 + 3 ; 21,0 x 14,0 ; 16,5 x 8,5 ; 26 ;
изгубљено изгубљено

об. 1, 1 - 8	зан. № 1, 8
2 9 - 16	зан. № 9
3 17 - 24	
4 25 - 32	
5 33 - 40	
6 41 - 48	
7 49 - 56	
8 57 - 64	
9 65 - 72	
10 73 - 80	
11 81 - 88	
12 89 - 96	
13 97 - 104	
14 105 - 112	
15 113 - 120	
16 121 - 128	зан. № 128
17 129 - 136	зан. № 129, <small>зан. 130, 131,</small> <small>зан. 135</small>
18 137 - 144	зан. № 140
19 145 - 152	зан. № 146,
20 153 - 160	
21 161 - 168	<small>зан. № 163</small>
22 169 - 176	<small>зан. № 174</small>
23 177 - 184	зан. № 181, 184
24 185 - 188	зан. № 185, 188 (отче гравт.)

Од изгубљеног изгубљеног изгубљеног изгубљеног
изгубљеног изгубљеног изгубљеног изгубљеног изгубљеног

факс. арх. = VV

Библиотека Владишића - то је изгубљенији № 8-9. Часописа који се издавао
у време Карла Ристе; и у време када је био у Казни. (Толјо, 18 и 9
ex isto, Compendium Syntagmaticis Mathaei Vladisii continentis, sc. XVI
clarato in 4., Bibliotheca metropolitana Carlovicensis, translata sunt).

На № 130 је гравт. Часопис: For. isthoc, hunc spectet, an ad finem
Codicis, recessum.

Сл. 15. Опис Ходошког зборника (Народни музеј, Праг), радни материјал

Leraan, 26. /1345,
 300. 622 23 80 85, 100' 141 Leraan, 4. бр. 32
 71, 61, 29, 27, 28, 16, 106, 113, 129, 130
 2; 16, 24, 29, 71, 72, 72, 73, 75, 80, 85, 106, 113, 129, 130, 139.

Макет схематичен за јут - збирке (Библиотека)

трговачки, 141 н. (богомоль, 141, само украси);
 25, 5 x 19, 0; 20, 0 x 14, 0; (33 x 31, 38, 32, 27, 28

куло ~~коштубан~~ ^{одевтикан} одевтикан
 оврдне свече витреје витреје икона иконе икона

16. 1 1-8 18/2 ^{иначе је икона икона икона икона}
 2 4-16 1. 14 ^{иначе икона икона икона}

Указка ① Недостаје члан свече

3 17-24 1. 86 роза маг. икона

5 25-32

6 33-40

7 41-48

8 49-54 икона (6) ✓

9 55-62(8)

10 63-69 (4) икона ^{тако да је икона} (7) ✓

11 70-72 (8) и 74 ^{тако да је икона} (7) ^{(7) је икона} (7) ✓

12 78-85

13 86-93

14 94-101

15 102-109

16 110-117

17 118-125

18 126-133

19 134-141 (7) 1. 141 само украси)

$$1 \times 0 = 0$$

$$1 \times 6 = 6$$

$$1 \times 7 = 7$$

$$168.8 = 128$$

141 ✓

Додатије: ознаке основних чије значење се не јасно.
 Збор "об." је објављено!

14. 8 91. илс.

Сл. 16. Опис рукописа бр. 32 из збирке манастира Дечана, радни материјал

- (издаје Радни материјал)
- № 111) Споменик макије Влашкој, срп.,
XIV в. бачв., 294 л. 290 x 225 mm.
Барме.
- (издаје Радни материјал)
- № 112) Споменик макије Влашкој, срп.,
XVI в. бачв., 169 л. 328 x 245 mm.
- Литографија (о. Гарашанин)
№ 113) Капела макије, срп., XIV в. бачв.-
бечв., 133 л. 230 x 155 mm. Барме.
- Лит.
№ 114) Јеванђеље, срп., крај XIV - почи. XV в.
бачв., 236 л. 255 x 175 mm. Барме.
- Литограф (са конвиртом) лист 108
№ 115) Јеванђеље, срп., крај XIV - почи. XV в.
бачв., 269 л. 220 x 145 mm. Барме
- Лит.
№ 116) Записник, срп., Јован Тековића, XVI -
XVII в. бачв., 161 л. 210 x 145 mm.
Барме иконе
- Лит.
№ 117) Јеванђеље, срп., XV в. бачв.,
161 л. 210 x 130 mm. Барме.

Сл. 17. Радни материјал из 1977. године за Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI-XVII века)

ai 111 - 118

Bi 119 - 126 R

119-125, 126
marija
korova

bulgare

Venitje

Lagman'

Призн: У рукописи је употребљено неколико стилова писа: кирилички, грчески, латинични, као и комбинације овај са оној. Стил је променљив и зависи од контекста. Неке речи су написане у великој малији, док друге су у малији. Један стил је употребљаван за називе географских објеката (градови, реке, планине), а други за називе људи (имена, презимена). Стил је веома разнолик и варијаблан!

Бројеви: Континуални су бројеви, који се користе у сваком случају да се симболи у складу са правилима који су уложени у његову израду, користе. Континуални бројеви су увек уврштавани у склад са њима, а не испред њих. У овом рукопису се користе бројеви именити, који су увек уврштавани у склад са њима, а не испред њих. У овом рукопису се користе бројеви именити, који су увек уврштавани у склад са њима, а не испред њих.

н. 1 [Бугарска, Краљевство Бугарија, 30. виј.]
Исписан је у више коришћеног стилова на једном листу: и кирилице, и латинице, и грческе. Текст је претворен у тијесту памети посебним славилима, и се у тијесту радије може читати творица већег користија. Но-

Сл. 18. Археографски опис српског рукописа бр. 267 Народне библиотеке „Св. Кирил и Методиј“ у Софији (1983)

САДРЖАЈ

УВОДНА РЕЧ	7
ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И РУКОПИСНО НАСЛЕЂЕ	11
Мирјана Бошков ТРОПАР И КОНДАК КИЈЕВСКОМ КНЕЗУ Владимиру у рукопису Данила Крпца	13
MIRJANA BOŠKOV A TROPARION AND A KONTAKION DEDICATED TO THE KIEVAN PRINCE VLADIMIR IN THE MANUSCRIPT OF DANIL KRPAČ	33
Зорица Витић „Слово о житију светог Антонија“ Гаврила Тројичанина	35
ZORICA VITIĆ “THE SERMON ABOUT THE LIFE OF ST. ANTHONY” BY GAVRILO TROJIČANIN	45
Јасмина Грковић-Мејџор ЧОУДО, ДНЕВЬ И ДНЕВО У СТАРОСЛОВЕНСКОМ ЈЕЗИКУ	55
JASMINA GRKOVIĆ-MAJOR ЧОУДО, ДНЕВЬ AND ДНЕВО IN OLD CHURCH SLAVONIC	66
Аксиния Джурова, Диљана Радославова Новооткрити фрагменти от Ловешкия Дамаскин: предварителни бележки	67
AХИНИЈА ДŽUROVA, DILJANA RADOSLAVOVA NEW-FOUND FRAGMENTS FROM THE LOVECH DAMASKIN: PRELIMINARY NOTES	83
Климентина Иванова Панигирик № 282 от Библиотеката на Сръбската патриаршия в контекста на балканската Кирилска книжнина	93
KLEMENTINA IVANOVA THE BOOK OF PANEGYRICS AT THE LIBRARY OF THE SERBIAN PATRIARCHATE IN THE CONTEXT OF THE BALKAN CYRILLIC LITERATURE	122

Томислав Јовановић БИБЛИЈСКА И АПОКРИФНА ПОДЛОГА ПРОЛОШКОГ ЖИТИЈА СВЕТОГ ПРОРОКА ЈЕРЕМИЈЕ	123
TOMISLAV JOVANOVIĆ BIBLICAL AND APOCRYPHAL PATTERNS OF THE PROLOGUE VITA OF THE HOLY PROPHET JEREMIAH	142
Янис Каクリдис ПО, ПОСАЂДИ, ПОСАЂДОЛЂЕТИЋ: ОТ «МЕТАФИЗИКИ ПРЕДЛОГОВ» К ИСТОРИЧЕСКОЙ ГРАММАТИКЕ	149
YANNIS KAKRIDIS PO, POSAÐDI, POSAÐDOLJEĆTIĆ: FROM THE “METAPHYSICS OF PREPOSITIONS” TOWARDS HISTORICAL GRAMMAR	163
Мирослав А. Лазић ОД БОЖИДАРА ВУКОВИЋА ДО ДИОНИЗИЈА ДЕЛА ВЕКИЈЕ: ИДЕНТИТЕТ И ПСЕУДОНИМ У КУЛТУРИ РАНОГ МОДЕРНОГ ДОБА	165
MIROSLAV A. LAZIĆ FROM BOŽIDAR VUKOVIĆ TO DIONISIO DELLA VECCHIA: THE IDENTITY AND PSEUDONYM IN EARLY MODERN CULTURE	185
Катарина Мано-Зиси НЕПОЗНАТИ ПРЕПИС СЛУЖБЕ СВЕТОМ КНЕЗУ ЛАЗАРУ И СЛОВА О КНЕЗУ ЛАЗАРУ ИЗ ТРЕЋЕ ДЕЦЕНИЈЕ XV ВЕКА	187
KATARINA MANO-ZISI AN UNKNOWN COPY OF THE SERVICE TO HOLY PRINCE LAZAR AND THE NARRATION ON PRINCE LAZAR FROM THE THIRD DECADE OF THE 15 TH CENTURY	201
Anissava Miltenova AN UNEXPLORED MANUSCRIPT WITH APOCRYPHA IN THE COLLECTION OF BALTAZAR BOGIŠIĆ	211
Анисава Милтенова ЈЕДАН НЕПРОУЧЕНИ РУКОПИС КОЈИ САДРЖИ АПОКРИФЕ ИЗ ЗБИРКЕ ВАЛТАЗАРА Богишића	226
Александар Наумов Теологија у списима Ђурађа Црнојевића и Божидара Вуковића	227
ALEKSANDER NAUMOW THEOLOGY IN THE WRITINGS OF ĐURAĐ CRNOJEVIĆ AND BOŽIDAR VUKOVIĆ	238

ЛЈИЉАНА И. ПУЗОВИЋ	
ПРИКУПЉАЊЕ ПИСАНИЈЕ ПРЕМА КАТАСТИХУ МАНАСТИРА ХИЛАНДАРА (БР. 521): ПРИЛОГ ИСТОРИЈИ СРПСКЕ ЦРКВЕ И НАРОДА КРАЈЕМ XVII И ПОЧЕТКОМ XVIII ВЕКА	239
LJILJANA I. PUZOVIĆ	
PIOUS DONATIONS (PISANIYA), ACCORDING TO THE KATASTICH OF THE HILANDAR MONASTERY (№ 521): A CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF THE SERBS AND THE EASTERN ORTHODOX CHURCH IN THE LATE 17 TH AND THE EARLY 18 TH CENTURY	263
ЈОХАНЕС РАЈНХАРТ	
СЛОВО (ПСЕУДО-)НЕКТАРИЈА ЦАРИГРАДСКОГ „IN THEODORUM MARTYREM“ (CPG 4300; BHG 1768) У СРПСКОСЛОВЕНСКОМ ПРЕВОДУ	265
JOHANNES REINHART	
THE SERMON OF (PSEUDO-)NECTARIUS OF CONSTANTINOPLE “IN THEODORUM MARTYREM” (CPG 4300; BHG 1768) IN A SERBIAN CHURCH SLAVONIC TRANSLATION	285
Наталия. В. Рамазанова	
СЕРБСКИЕ СВЯТИТЕЛИ САВВА И АРСЕНИЙ В РУССКИХ ПЕВЧЕСКИХ РУКОПИСЯХ	287
NATALIA V. RAMAZANOVA	
SERBIAN SAINTS SAVA AND ARSENije IN RUSSIAN CHANT COLLECTIONS	297
Виктор Савић	
ПРЕПИС КАРЕЈСКОГ ТИПИКА ИЗ XVI ВЕКА (AXC 134/135)	299
VIKTOR SAVIĆ	
A 16 TH -CENTURY MANUSCRIPT COPY OF THE TYPICON OF KARYES (AHS 134/135)	322
Јована Стanoјловић	
ОРНАМЕНТИКА РУКОПИСНИХ КњИГА МОНАХА РОМАНА (ДРУГА ЧЕТВРТИНА XIV ВЕКА)	325
JOVANA STANOJLOVIĆ	
ORNAMENTATION IN THE MANUSCRIPTS WRITTEN BY THE MONK ROMAN (THE SECOND HALF OF THE 14 TH CENTURY)	344
JAN STRADOMSKI	
DWIE NIETYPOWE REDAKCJE KORMCZEJ ŚW. SAWY W ZBIORACH RĘKOPISÓW CERKIEWNYCH W POLSCE	357

JAN STRADOMSKI TWO COPIES OF AN ATYPICAL RECENSION OF THE NOMOCANON OF SAINT SAVA (KRMČIJA) IN RELIGIOUS MANUSCRIPT COLLECTIONS IN POLAND	373
ТАТЈАНА Суботин-Голубовић ХИЛАНДАР б68 (минеј за децембар) – ВЕСНИК ПРОМЕНА У ЛИТУРГИЈСКОМ ЖИВОТУ СРЕДЊОВЕКОВНЕ СРБИЈЕ	375
TATJANA SUBOTIN-GOLUBOVIĆ HILANDAR № 608 (DECEMBER MENAION): THE HERALD OF CHANGE IN THE LITURGICAL LIFE OF MEDIEVAL SERBIA	397
ЈАНИС ТАРНАНИДИС САИКА СРПСКЕ СПИСАТЕЉСКЕ И ДУХОВНЕ ДЕЛАТНОСТИ У XIII И XIV ВЕКУ КОЈА СЕ ЈАВЉА У СИНАЈСКИМ СЛОВЕНСКИМ РУКОПИСИМА ПРОНАЂЕНИМ 1975. ГОДИНЕ	399
YANNIS TARANANIDIS THE IMAGE OF SERBIAN LITTERARY AND SPIRITUAL ACTIVITY IN THE 13 TH AND 14 TH CENTURIES AS REFLECTED IN SLAVIC MANUSCRIPTS FOUND IN 1975 IN THE MOUNT SINAI	410
СЕРГЕЙ Ю. ТЕМЧИН ОБРАЗ СВ. ВАССИАНА КОНСТАНТИНОПОЛЬСКОГО КАК МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ КУЛЬТА СВ. ПРОХОРА ПШИНСКОГО: ГИМНОГРАФИЯ И АГИОГРАФИЯ	411
SERGEY Y. TEMCHIN THE IMAGE OF BASSIANOS OF CONSTANTINOPLE AS THE MODEL FOR THE DEVELOPMENT OF THE CULT OF ST. PROHOR OF PČINJA: HYMNOGRAPHY AND HAGIOGRAPHY	425
БРАНИСЛАВ ТОДИЋ О јЕДНОМ МЕСТУ У ПОВЕЉИ СТЕФАНА НЕМАЊИЋА ХИЛАНДАРУ	427
BRANISLAV TODIĆ ON ONE PASSAGE IN THE CHARTER OF STEFAN NEMANJIĆ FOR HILANDAR	435
МАРИНА В. ЧИСТЯКОВА О ЈУЖНОСЛАВЯНСКИХ ПЕРЕВОДАХ СТИШНОГО ПРОЛОГА	437
MARINA V. CHISTYAKOVA SOUTH SLAVIC TRANSLATIONS OF THE VERSE PROLOGUE	455

СЕЋАЊА	457
ВЛАДЕТА ЈЕРОТИЋ Димитрије Богдановић – у моме сећању	459
КРАСИМИР СТАНЧЕВ С Димитрије Богданович в комисията за ръкописи на CIBAL	463
Димитрије Стефановић Служба пресветој Богородици у част и спомен чудотворне јој иконе Великореметске: осврт на превод академика Димитрија Богдановића	469
ЛИКОВНИ ПРИЛОЗИ	473

SCALA PARADISI

АКАДЕМИКУ ДИМИТРИЈУ БОГДАНОВИЋУ У СПОМЕН
1986–2016

СЛОВЕНСКИ И СРПСКИ СРЕДЊИ ВЕК
Књига 1

Уредник серије
Јасмина Грковић-Мејцор

Издаје
Српска академија наука и уметности
Београд, Кнез Михаилова 35

Технички уредник серије
Виктор Савић

Обрада ликовних прилога, слог и прелом
Мирослав Лазић

Тираж
400 примерака

Штампа и повез
Службени гласник, Београд

© Српска академија наука и уметности
2018

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд
811.163.1(082)
091=16(082)

SCALA paradisi. Академику Димитрију Богдановићу у спомен : 1986–2016 : примљено на VI скупу Одељења језика и књижевности, од 26. јуна 2018. године, на основу реферата академика Јасмине Грковић-Мејџор и иностраног члана Анатолија Аркадјевича Турилова / уредници Анатолиј Аркадјевич Турилов ... [и др.]. – Београд : САНУ, 2018 (Београд : Службени гласник). – 487 стр. : илустр. ; 24 см. – (Словенски и српски средњи век / Српска академија наука и уметности. Одељење језика и књижевности, Старословенски одбор ; књ. 1)

На спор. насл. стр.: Scala paradisi. Scripta in memoriam Demetrii Bogdanović viri academici : 1986–2016. – Радови на више језика. – Тираж 400. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Библиографија уз сваки рад. – Резимеи на енгл. или срп. језику.

ISBN 978-86-7025-802-0

- a) Старословенски језик – Зборници
 - b) Словенски рукописи – Зборници
- COBISS.SR-ID 271614988